

Notitie literatuuronderzoek - P0337 Meerwaarde Scholing werkzoekenden

Youri ten Hoeve & Mirjam Engelen - De Beleidsonderzoekers | 8 maart 2024

1. Inleiding

In deze notitie beschrijven wij de **belangrijkste inzichten** uit het literatuuronderzoek dat De Beleidsonderzoekers hebben uitgevoerd voor het Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid. Doel van deze notitie is het bieden van een overzicht van het wat er is geschreven over de meerwaarde - en indien mogelijk de effectiviteit - van (praktijk)leren voor werkzoekenden. De inzichten uit de literatuur zijn opgedeeld in drie thema's:

- 1) **De meerwaarde van scholing voor werkzoekenden:** In dit thema ligt de focus op de meerwaarde van scholing in het algemeen.
- 2) **De combinatie van werken en leren:** In dit thema ligt de focus op het beschrijven van voorbeelden van vormen van praktijkleren.
- 3) **De meerwaarde van werken en leren voor werkzoekenden:** In dit thema kijken we naar de meerwaarde van praktijkleren voor werkzoekenden en andere kwetsbare mensen, waaronder mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt, statushouders en schoolverlaters.

Deze notitie vormt de oplegger van het literatuuronderzoek. In deze oplegger richten wij ons op de belangrijkste inzichten en conclusies uit de literatuur, we hebben deze gerangschikt in de drie bovengenoemde thema's. Aan het einde van deze notitie is een korte onderzoeksverantwoording opgenomen. Overige stukken en aanpalende informatie (die geen inzichten over meerwaarde of effectiviteit opleverden) staan vermeld in de bijlage bij deze notitie. In deze bijlage staan tevens alle gebruikte bronnen genoemd.

2. Inzichten uit de literatuur

2.1 Meerwaarde scholing voor werkzoekenden

- Het werk van Card en Kluge vormt het uitgangspunt van dit literatuuronderzoek. Daaruit blijkt dat scholing een effectief re-integratie instrument is, maar dat het effect eigenlijk vooral zichtbaar is op de middellange en lange termijn. Op de korte termijn kan er zelfs sprake zijn van een negatief effect vanwege een zogeheten *lock-in effect*. Dit houdt in dat iemand die een opleiding volgt gedurende die opleiding niet of in mindere mate beschikbaar is voor de arbeidsmarkt.
  - Card, D., Kluge, J., & Weber, A. (2018). *What works? A meta analysis of recent active labor market program evaluations*. *Journal of the European Economic Association*, 16(3), 894-931
- Scholing/*human capital programs* zijn met name succesvol voor mensen die langdurig werkloos zijn of het risico lopen op langdurige werkloosheid. Mensen die scholing volgen hebben doorgaans een grotere kans hebben op een duurzame baan. Hieraan gerelateerd is scholing met name effectief in tijden van hoge werkloosheid/recessies.
  - Sol, C. C. A. M., & Kok, K. (2014). *'Fit or unfit': theorie en praktijk van re-integratie*. RVO, (11).
  - Lammers, M. & De Graaf-Zijl, M. (2022). *Arbeidsmarktgericht scholen: evaluatie van het scholingsbudget WW 2018-2021*. UWV. Amsterdam.
  - Kluge, J. (2010). *The effectiveness of European active labor market programs*. *Labour economics*, 17(6), 904-918.
- Scholing is een relatief duur instrument. Desalniettemin kan er sprake zijn van positieve effecten op de lange termijn. Scholing kan leiden tot een geschiktere en duurzamere baan (omdat de juiste persoon op de juiste plaats terecht komt). Scholing verhoogt de kans op een duurzame positie op de arbeidsmarkt.

- Sol, C. C. A. M., & Kok, K. (2014). 'Fit or unfit': theorie en praktijk van re-integratie. RVO, (11).
- De Greef, M., Heimens Visser, M. & De Haan, M. (2020). Succesfactoren voor post-initiële arbeidsmarktgerichte scholing: Onderzoek en advies naar een succesvolle implementatie van post-initiële arbeidsmarktgerichte scholing vanuit UWV. Artéducat/Blackbird Impact. Vught/Delft
- Scholingstrajecten dragen bij aan de employability van de werkzoekenden. Vergelijkend onderzoek tussen re-integratiebureaus liet zien dat het meer inzetten van scholing leidt tot een sterkere verbetering van employability vergeleken met re-integratiebureaus die minder inzetten op scholing.
  - Sol, C. C. A. M., & Kok, K. (2014). 'Fit or unfit': theorie en praktijk van re-integratie. RVO, (11).
- Scholing is een kansrijke vorm van arbeidsmarktbeleid, zeker wanneer deze wordt ingezet voor mensen die zonder scholing een kleine kans op werk hebben. Scholing helpt bij het verbeteren van de productiviteit van de werkzoekende en verkleint het risico op armoede op lange termijn.
  - Lammers, M. & De Graaf-Zijl, M. (2022). Arbeidsmarktgericht scholen: evaluatie van het scholingsbudget WW 2018-2021. UWV. Amsterdam.
  - CPB (2016). Kansrijk arbeidsmarktbeleid Deel 2. Den Haag: Centraal Planbureau.
  - CPB (2020). Kansrijk arbeidsmarktbeleid: update actief arbeidsmarktbeleid. Den Haag: Centraal Planbureau.
- Scholing heeft op verschillende manieren positieve effecten voor werkenden. Het meest effectief lijken informeel leren en een combinatie van informeel en formeel leren. Dit draagt onder andere bij aan een hoger inkomen, doorgroeimogelijkheden en een hogere werktevredenheid. Tegelijkertijd profiteert ook de werkgever van meer productiviteit en bevoegdheid.
  - Koopmans, L; Thielecker, J. & De Geit, E. (2023). Lange termijn effecten van leven lang ontwikkelen (LLO). TNO Public. Delft.
- Scholing kan worden ingezet om de vaardigheden te vergroten en verbeteren van werkenden wiens vaardigheden zijn verouderd. Paradoxaal gezien is de bereidheid tot scholing onder de doelgroep die het meest van scholing profiteert het laagst.
  - Künn, A., Abbink, H., Baumann, S., van Elferen, S., & Fouarge, D. (2022). Leven lang ontwikkelen in Nederland. ROA.
- Werkzoekenden bouwen (logischerwijs) minder kennis op dan werkenden. Ook ervaren zij dat de kennis die zij opdoen tijdens cursussen minder bruikbaar is voor hun toekomstige carrière.
  - Künn, A., Abbink, H., Baumann, S., van Elferen, S., & Fouarge, D. (2022). Leven lang ontwikkelen in Nederland. ROA.
- Scholing is soms lastig te meten omdat het vaak als component wordt opgenomen in andere vormen van actief arbeidsmarktbeleid. Daardoor is de effectiviteit lastiger vast te stellen. Al blijkt uit onderzoek dat het wel effectief is, met name voor kwetsbaardere groepen. Om deze reden zijn de effecten ook sterker in onderzoeken die zich richten op ontwikkelingslanden.
  - Kluge, J. et al. (2019). Do youth employment programs improve labor market outcomes? A quantitative review. *World Development*, 114, 237-253.
- Scholing helpt aan het verbeteren van de positie van kwetsbare groepen. Het verkrijgen van een diploma of andere vorm van validatie zorgt ervoor dat een werkzoekende breder inzetbaar is op de arbeidsmarkt.
  - Alvares de Azevedo, Thomaz, Jeff Davis, Munene Charles (2013). *Testing What Works In Youth Employment: Evaluating Kenya's Ninaweza Program. Volume 1: A Summative Report and Volume 2: Appendices. Global Partnership for Youth Employment (GPYE)*
  - OECD (2017), *OECD Skills Strategy Diagnostic Report: The Netherlands 2017, OECD Skills Studies, OECD Publishing, Paris*
- Scholingstrajecten zorgen ervoor dat de uitkomsten van kwetsbare groepen vergelijkbaar zijn met de controlegroep in een aantal onderzoeken. De controlegroep is naar verwachting als minder kwetsbaar te typeren, vanwege een selection bias in sommige onderzoeken. Dat wil zeggen dat scholing niet per sé leidt tot betere uitkomsten, maar dat scholing voor kwetsbare doelgroepen kan helpen om minder 'kwetsbaar' te worden.

- *Alvares de Azevedo, Thomaz, Jeff Davis, Munene Charles (2013). Testing What Works In Youth Employment: Evaluating Kenya's Ninaweza Program. Volume 1: A Summative Report and Volume 2: Appendices. Global Partnership for Youth Employment (GPYE)*
- *Krueger, A.B., and M. Lindahl (2001), Education for growth: why and for whom?, Journal of Economic Literature, 39(4), pp. 1101-1136.*
- *Cornet, M., F. Huizinga, B. Minne en D. Webbink (2006), Kansrijk kennisbeleid, CPB Document, no. 124, Den Haag*
- *OECD (2017), OECD Skills Strategy Diagnostic Report: The Netherlands 2017, OECD Skills Studies, OECD Publishing, Paris*
- *Slotboom, S.T. et al. (2007). Evaluatie scholingsprotocol en inzet scholing. Regioplan Beleidsonderzoek. Amsterdam.*
- Scholing heeft een positief effect op economische groei; via positieve effecten op de werkgelegenheid en opleidingsniveau van de beroepsbevolking.
  - *Barro, R. (1997), Determinants of economic growth: a cross-country empirical study, MIT Press, Cambridge MA.; OECD (2004), Improving skills for more and better jobs: Does training make a difference?, in OECD Employment Outlook, Paris, chapter 4, pp. 183-224.*
- Werkenden met betere vaardigheden zijn vaak ook betere burgers. Door de betere vaardigheden kunnen ze beter meedraaien op hun werk en de maatschappij. Volgens de OESO hebben mensen met minder skills minder vertrouwen in de overheid, participeren zij minder aan het democratische proces en in de samenleving en zijn mensen met minder skills vaak minder gezond.
  - *OECD (2017), OECD Skills Strategy Diagnostic Report: The Netherlands 2017, OECD Skills Studies, OECD Publishing, Paris*
- Werkgevers zijn minder geneigd om te investeren in tijdelijke werknemers. Dit zijn ook werkenden met een hoger risico op werkloosheid. Het risico bestaat dat sommige werkenden hierdoor in een fuik zitten met onvoldoende ontwikkelingsmogelijkheden en minder perspectief op een betere baan.
  - *Poullissen, D., De Grip, A., Fouarge, D., & Künn-Nelen, A. (2021). Employers' Willingness to Invest in the Training of Temporary Workers: A Discrete Choice Experiment.*
- De mate waarin scholing positieve effecten heeft voor een werkzoekende heeft voor een deel te maken met de werkzoekende zelf. Sommige typen scholing passen beter bij de ene werkzoekende dan de andere.
  - *Stenberg, A., & Westerlund, O. (2015). The long-term earnings consequences of general vs. specific training of the unemployed. IZA Journal of European Labor Studies, 4, 1-26.*
- De effecten van scholing kunnen breder zijn dan alleen in termen van productiviteit. Scholing kan ook bijdragen aan hogere werktevredenheid en loyaler personeel.
  - *De Grip, A., & Sauermann, J. (2013). The effect of training on productivity: The transfer of on-the-job training from the perspective of economics. Educational Research Review, 8, 28-36.*
- Het is in Nederland - in vergelijking tot andere OESO-landen - relatief moeilijk voor kwetsbare groepen om hun opgedane kennis, ervaring en vaardigheden te valideren (bijvoorbeeld in een EVC-traject).
  - *OECD (2017), OECD Skills Strategy Diagnostic Report: The Netherlands 2017, OECD Skills Studies, OECD Publishing, Paris.*
- Onderzoek uit Duitsland laat zien dat scholing op de langere termijn positieve effecten heeft op de arbeidsmarktparticipatie en inkomens van deelnemers. Wel moet daarbij rekening gehouden worden met heterogene effecten. Zo kunnen verschillende typen scholing beter zijn ingericht voor specifieke typen werkenden en zijn de effecten sterker voor vrouwen ten opzichte van mannen.
  - *Fitzenberger, B., & Völter, R. (2007). Long-run effects of training programs for the unemployed in East Germany. Labour Economics, 14(4), 730-755.*
  - *Fitzenberger, B., & Speckesser, S. (2007). Employment effects of the provision of specific professional skills and techniques in Germany. Empirical Economics, 32, 529-573.*

- *Lechner, M., Miquel, R., & Wunsch, C. (2007). The curse and blessing of training the unemployed in a changing economy: The case of East Germany after unification. German Economic Review, 8(4), 468-509.*
- *Biewen, M., Fitzenberger, B., Osikominu, A., & Paul, M. (2007). Which program for whom? Evidence on the comparative effectiveness of public sponsored training programs in Germany.*

2.2 De combinatie van werken en leren

- Duitsland heeft een duaal systeem van beroepsopleidingen, waarin leerling en bedrijf een overeenkomst met elkaar aangaan. In Duitsland wordt er een centrale rol toegedicht aan vakmanschap. Bedrijven zijn voor een groot deel de regisseur en spil van het Duitse beroepsonderwijs. Het verschil zit met name in dat het Duitse systeem geënt lijkt te zijn op de vraag van bedrijven terwijl het Nederlandse systeem meer is georiënteerd op het aanbod van het onderwijs.
  - *Blom, H. (2014). Rijnlandse principes in het middelbaar beroepsonderwijs. Een vergelijking van systemen van Nederland en Duitsland. In: H. Blom & C. Zantingh (red.), Rijnland in de Regio (pp 131 - 156). Leeuwarden: Stenden Hogeschool.*
- BBL is van grote maatschappelijke waarde. Het saldo van maatschappelijke kosten en baten bedraagt bijna 1,4 miljard euro per jaar. Deze baten zitten met name in een hogere productie en beter ontwikkelde kennis en vaardigheden. Andere substantiële baten zitten in de besparing op re-integratiedienstverlening vanwege lagere werkloosheid en een besparing op zorgkosten (betere gezondheid) en andere maatschappelijke kosten (minder criminaliteit etc.).
  - *Heyma, A. et al. (2019). De maatschappelijke kosten en baten van de beroepsbegeleidende leerweg. SEO/De Beleidsonderzoekers. Amsterdam/Leiden*
- De combinatie van werken en leren (in verschillende vormen) is geschikt voor mensen die voorheen moeite hadden met school of negatieve schoolervaringen hebben gehad. Zij leren beter in de praktijk. Vooral voor jongeren die moeite hebben met leren is een leerwerkplek een mogelijk effectieve oplossing.
  - *Heyma, A. et al. (2019). De maatschappelijke kosten en baten van de beroepsbegeleidende leerweg. SEO/De Beleidsonderzoekers. Amsterdam/Leiden*
  - *Larsen, V. & Lubbe, M. (2023). Meta-analyse investeren in kwetsbare jongeren: Inzicht en lessen uit analyse van tien succesvolle aanpakken. LPBL. Amsterdam.*
- Praktijkleren biedt ook werkzoekenden of werkenden met een kwetsbare positie op de arbeidsmarkt een kans om duurzaam werk te vinden. In bepaalde gevallen is het behalen van een volledig mbo-diploma of een mbo-certificaat (nog) niet haalbaar, maar kan via praktijkleren wel een mbo-praktijkverklaring worden behaald. In die zin is een praktijkverklaring een opstapje.
  - *Larsen, V. & Lubbe, M. (2023). Meta-analyse investeren in kwetsbare jongeren: Inzicht en lessen uit analyse van tien succesvolle aanpakken. LPBL. Amsterdam.*
- Leren en werken als combinatie speelt beter in op de vereisten die werkgevers stellen aan personeel. Daarmee is scholing beter afgestemd op de arbeidsmarkt. In sommige landen vindt deze vorm van scholing met name plaats via het onderwijs, terwijl in andere landen het bedrijfsleven een nadrukkelijke rol speelt.
  - *Eichhorst, W. (2015). Does vocational training help young people find a (good) job? IZA World of Labor. Bonn.*
- Beroepsonderwijs is met name rendabel voor jongeren die minder goed renderen in het schoolsysteem. Bovendien leidt de combinatie van werken en leren tot een snellere integratie in de eerste baan.
  - *Eichhorst, W. (2015). Does vocational training help young people find a (good) job? IZA World of Labor. Bonn.*
  - *Bonnal, L., S. Mendes, and C. Sofer. "School-to-work transition: Apprenticeship versus vocational school in France." International Journal of Manpower 23:5 (2002): 426-442*

- Winkelmann, R. "Employment prospects and skill acquisition of apprenticeship-trained workers in Germany." *Industrial and Labour Relations Review* 49:4 (1996): 658-672.
- Het Nederlandse onderwijs is volgens de OESO onvoldoende gericht op het verbeteren van vaardigheden van volwassen werkenden. In vergelijking tot andere landen in de OESO is de bereidheid om te leren onder volwassen relatief laag. Ook zijn er bepaalde groepen werkenden met relatief weinig skills. Deze groep volgt in Nederland relatief gezien ook minder training.
  - OECD (2017), *OECD Skills Strategy Diagnostic Report: The Netherlands 2017, OECD Skills Studies, OECD Publishing, Paris.*
- Jongeren die kiezen voor de combinatie van werken en leren doen het later in hun leven relatief gezien beter dan jongeren die kiezen voor andere vormen van onderwijs. Ook hebben zij een lagere kans op werkloosheid, vergeleken met jongeren die geen vervolgopleiding hebben gevolgd. Daarin is deze groep vergelijkbaar met de groep die een andere tertiaire opleiding heeft gevolgd. De groep die een beroepsopleiding heeft gevolgd heeft op korte en middellange termijn een voordeel ten opzichte van universitair geschoolden. Zij krijgen namelijk bij het volgen van een opleiding al een baan.
  - Kuczera, M. (2017). *Striking the right balance: Costs and benefits of apprenticeship. OECD. Paris.*
  - Hanushek, E.A., L. Woessmann and L. Zhang (2011), "General Education, Vocational Education, and Labor-Market Outcomes over the Life-Cycle", *Working Paper 17504, National Bureau of Economic Research*
  - Forster, A., T. Bol and H. van de Werfhorst (2016), "Vocational Education and Employment over the Life Cycle", *Sociological Science, Vol. 3, pp. 473-94*
- De combinatie van werken en leren is voordelig voor werkgevers. Zij krijgen namelijk een werknemer die productief inzetbaar is. Een ander voordeel is dat het voor werkgevers een effectieve vorm van werving en selectie kan zijn. Doordat zij gedurende de opleiding ervaring opdoen met de leerlingen hebben zij de mogelijkheid om weloverwogen over te gaan tot het aannemen van goed functionerende leerlingen.
  - Kuczera, M. (2017). *Striking the right balance: Costs and benefits of apprenticeship. OECD. Paris.*
  - Mühlmann, S. (2016). *The Cost and Benefits of Work-based Learning. OECD. Paris.*
- Een relatief groot deel van de MKB-bedrijven in Europa ziet in het om- en bijscholen van het huidige personeel als oplossing voor de krapte (28%).
  - Eurobarometer. (2023). *SMEs and skills shortages: summary. European Commission. Brussels.*
- Gildeleren staat voor vijf dagen in de week les krijgen in een bedrijf en daarnaast in het bedrijf stagelopen. Gildeleren is in het leven geroepen omdat een groot aantal mbo-1 studenten moeite heeft om een opleiding op school te volgen. Zonder een BBL-plek (en dus alleen BOL) is de kans op schooluitval voor de doelgroep van mbo niveau 1 hoger. Onderzocht is of Gildeleren een positief effect heeft op de arbeidsparticipatie van mbo-1 studenten en welke causale mechanismen daarvoor verantwoordelijk zijn. Daaruit blijkt dat studenten die deel hebben genomen aan Gildeleren het niet slechter doen dan BBL'ers of BOL'ers. Dit is een positief effect omdat de doelgroep van Gildeleren een grotere afstand tot de arbeidsmarkt heeft.
  - Van Rijn, M, Van Lieshout, H. & Polstra, L. (2022). *Gildeleren als werkgeversdienstverlening. Hanzehogeschool. Groningen.*
- In Vlaanderen heb je verschillende vormen van Werkplekieren: IBO (de Individuele Beroepsopleiding), BIO (Beroepsinlevingsovereenkomst), de opleidingsstage, de instapstage, de werkervaringsstage, de beroepsverkennde stage en de activeringsstage. Deze maatregelen hebben als gemeenschappelijk element dat ze inzetten op een stage (op de werkvloer), maar verschillen m.b.t. de duur en aard van het werkplekieren en de beoogde doelgroep. Onderzoek laat zien dat werkzoekenden in een IBO relatief gezien het snelst uitstromen naar werk; deze vorm is dus gericht op de sterkste werkzoekenden. De doelgroep van BIO is divers, hier kan het gaan om zowel kwetsbare werkzoekenden als 'sterke' werkzoekenden.

- *Desiere, S., Van Landeghem, B., & Struyven, L. (2018). Wat het beleid aanbiedt aan wie: een onderzoek bij Vlaamse werkzoekenden naar vraag en aanbod van activering. Wat het beleid aanbiedt aan wie: een onderzoek bij Vlaamse werkzoekenden naar vraag en aanbod van activering.*
- Investeren in praktijkscholing kan bijdragen aan hogere productiviteit en ook een positievere houding tegenover scholing in de toekomst. Dat betekent dat inzetten op de combinatie van werken en leren bij kan dragen aan de verwezenlijking van een leercultuur.
  - *Van Kesteren, et al. (2022). Evaluatie Nederland Leert Door: eerste tussenrapportage. SEO Economisch Onderzoek. Amsterdam.*
- De waarde van werken en leren is vooral van meerwaarde voor deelnemers als de opbrengsten daarvan ook breder inzetbaar zijn op de arbeidsmarkt. Het is dus waardevol om ervaring op te doen bij een bedrijf, maar deze ervaring en ontwikkeling is pas echt waardevol voor een individu als hier een diploma of certificaat aan verbonden is.
  - *Mühlemann, S. (2016). The Cost and Benefits of Work-based Learning. OECD. Paris.*
- De Subsidieregeling 'Flexibel beroepsonderwijs derde leerweg' heeft tot doel om flexibele onderwijsprogramma's in het mbo te ontwikkelen die aansluiten op de scholingsvraag van werkenden en werkzoekenden. Een subsidieaanvraag vereist dat minimaal één bekostigde en één niet-bekostigde mbo-school samenwerken. Er zijn verschillende voorbeelden gericht op specifieke sectoren. Er is voor zover bekend nog geen onderzoek gedaan naar de effectiviteit van deze voorbeelden.
  - *Keppels, E. et al. (2023). Tussenevaluatie subsidieregeling flexibel beroepsonderwijs in de derde leerweg. KBA Nijmegen. Nijmegen.*

1.3 Werken en leren voor werkzoekenden

- Door de combinatie van werken en leren ontvangen werkzoekenden op een korte termijn inkomen. Ook krijgen zij direct een baan. De opleiding hoeft daarmee niet (of slechts gedeeltelijk) door de werkzoekende betaald te worden. Bij scholing buiten het werk om zijn de kosten zowel voor de werkzoekende als maatschappij hoger (behoud van uitkering).
  - *Heyma, A. et al. (2019). De maatschappelijke kosten en baten van de beroepsbegeleidende leerweg. SEO/De Beleidsonderzoekers. Amsterdam/Leiden*
- BBL'ers vinden vanuit een uitkeringspositie vaak sneller opnieuw werk dan een BOL'er. Een leerwerkplek is daarmee ook een investering in de weerbaarheid van een persoon. Zij zijn beter in staat om terug te veren na baanverlies.
  - *Heyma, A. et al. (2019). De maatschappelijke kosten en baten van de beroepsbegeleidende leerweg. SEO/De Beleidsonderzoekers. Amsterdam/Leiden*
- BBL zijn op de langere termijn rendabel. Dat komt onder andere door een daling van de zorgkosten en een verhoging van de arbeidsproductiviteit. Daarnaast leven werkenden in tegenstelling tot uitkeringsgerechtigden extra belastinginkomsten op.
  - *Heyma, A. et al. (2019). De maatschappelijke kosten en baten van de beroepsbegeleidende leerweg. SEO/De Beleidsonderzoekers. Amsterdam/Leiden*
  - *Mühlemann, S. (2016). The Cost and Benefits of Work-based Learning. OECD. Paris.*
- Werken en leren heeft ook positieve effecten voor de werkgever.
- Er zijn verschillende voorbeelden te vinden binnen de EU van programma's gericht op het versterken van vaardigheden van werkzoekenden, zoals de **Ambachtsacademie** in Nederland, Een samenwerking tussen een uitzendbureau en centrum voor beroepsopleiding in Bulgarije, **The Learnings Workshops Project** in Slovenië en **The road to the labour market** in Hongarije. Vaak was een belangrijk onderdeel van deze initiatieven de combinatie van werken leren in de praktijk. Helaas zijn er vaak geen effectiviteitsonderzoeken uitgevoerd.
  - *De Greef, M., Heimens Visser, M. & De Haan, M. (2020). Succesfactoren voor post-initiële arbeidsmarktgerichte scholing: Onderzoek en advies naar een succesvolle implementatie van post-initiële arbeidsmarktgerichte scholing vanuit UWV. Artéduc/Blackbird Impact. Vught/Delft*

- Vouchers voor het volgen van beroepsonderwijs hebben een effect dat in lijn is met het werk van Card en Kluge: op korte termijn negatief, maar op (middel)lange termijn positief. Bovendien kan het volgen van beroepsonderwijs helpen bij het verkrijgen van specifieke vaardigheden, waardoor een werkzoekende zijn of haar arbeidsmarktpositie versterkt, zo laat onderzoek uit Duitsland zien.
  - Strittmatter, A. (2016). *What effect do vocational training vouchers have on the unemployed?* IZA World of Labor:316. Bonn.
  - Doerr, A., Fitzenberger, B., Kruppe, T., Paul, M., & Strittmatter, A. (2017). *Employment and earnings effects of awarding training vouchers in Germany.* ILR Review, 70(3), 767-812.
  - Huber, M., M. Lechner, and A. Strittmatter. *Direct and Indirect Effects of Training Vouchers for the Unemployed.* IZA Discussion Paper No. 9138, 2015.
- Onderzoek uit 2008 laat zien dat beroepsgerichte scholing en bemiddeling de meest effectieve re-integratie instrumenten zijn. Ook eerder onderzoek laat zien dat een re-integratietraject met scholing de kans op het vinden van een baan vergroot.
  - Groot, I., M. de Graaf-Zijl, P. Hop, L. Kok, B. Fermin, D. Ooms en W. Swinkels (2008), *De lange weg naar werk. Beleid voor langdurig uitkeringsgerechtigden in de WW en de WWB, SEO Economisch Onderzoek, Amsterdam.*
  - Hekelaar, A., W. Zwinkels en A. Braat (2006), *De juiste klant op het juiste traject; Een onderzoek naar de netto-effectiviteit van het Rotterdamse reïntegratiebeleid voor het ontwikkelen van klantprofielen, Rotterdam: Dienst Sociale Zaken en Werkgelegenheid.*
- Initiatieven op het gebied van inburgering laten positieve resultaten zien van duale trajecten, waaronder verbetering van de werknemersvaardigheden en taalvaardigheid. Middels een duaal traject doen inburgeraars het snelst volwaardig mee in de maatschappij. Voor werkzoekenden zou dezelfde redenering op kunnen gaan. De resultaten zijn niet overal even positief. Vaak is er geen effectiviteitsonderzoek uitgevoerd.
  - Sax, M., Engelen, M. & Talman, J. (2021). *Inburgering op maat: voorbereiden op de Wet inburgering 2021: synthesestudie VOI-pilots.* De Beleidsonderzoekers. Leiden.
  - De Ruig, L. & Witkamp, A. (2021). *Evaluatie programma Verdere Integratie op de Arbeidsmarkt.* De Beleidsonderzoekers. Leiden
  - Bakker, L., Huberts, S. & Scholten, N. (2021). *Investeren in mensen: begeleiding naar werk én volwaardig burgerschap: evaluatie pilot leren en werken in Utrecht.* Significant APE. Utrecht.
  - Bulsink, D., Yohannes, R. & Hamdi, A. (2020). *Voortraject Leren en werken in de zorg en de aanvullende niveau 3-opleiding voor anderstaligen.* Verwey-Jonker Instituut. Utrecht.
- Praktijkleren met praktijkverklaring is een laagdrempelige vorm van vakgerichte scholing. Deelnemers leren in de praktijk bij een leerbedrijf werkprocessen te beheersen en kunnen daarmee een praktijkverklaring verwerven. Deelnemers hebben over het algemeen positieve ervaringen met de praktijkverklaring. De praktijkverklaring heeft een positieve impact op het zelfvertrouwen van de deelnemer. Bedrijven zien mogelijkheden om via praktijkleren met praktijkverklaring zittend of nieuw personeel zich op een laagdrempelige manier te laten ontwikkelen.
  - Eimers, T., Jager, A. & Raaijman, J. (2021). *Praktijkleren met praktijkverklaring.* KBA Nijmegen. Nijmegen.
  - Raaijman, J., Jager, A. & Visser, B. (2023). *Praktijkleren met praktijkverklaring bij sociale ontwikkelbedrijven: onderzoek in opdracht van SBCM.* KBA Nijmegen. Nijmegen.
- UWV heeft de Beleidsregels Scholing. In de beleidsregels scholing staat vermeld welke vormen van scholing een werkzoekende kan volgen. Het volgen van scholing in combinatie met werken kan gevolgen hebben voor de uitkering. Er zijn verschillende voorbeelden in de praktijk van trajecten in het mbo gericht op werkzoekenden, waaronder: *Kweekvijvers Noordoost Brabant* (gericht op langdurig werklozen); *Basiszorg* (rond de regio Apeldoorn); *Praktijkverklaringen in regio Groot-Amsterdam* (onder regie van de Sociaal Werkkoepel); *Mbo-entreeopleidingen in gemeente Hof van Twente*; *Opleiding Helpende zorg en welzijn bij ROC Midden Nederland en Zorgwacht* (gaat over mbo-2 opleidingen in de omgeving Utrecht); *Dirksen Opleidingen* (die uitkeringsgerechtigden opleidt tot allround telecom-monteur); *Entree-opleidingen bij MBO Rijnland* (in samenwerking met

Stichting Piëzo) en *Menskracht 7 van ROC Mondriaan* (gericht op mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt).

- *Samen voor de Klant. Leren en werken via het mbo voor werkzoekenden. Te vinden op: <https://www.samenvoordeklant.nl/publicatie-pdf/6493>.*
- Het tekort aan technisch geschoold personeel en het arbeidspotentieel van statushouders hebben twee grote netwerkbeheerders Liander en Stedin ertoe gebracht opleidingstrajecten te ontwikkelen waarin statushouders een opleiding volgen, werkervaring opdoen en een betaalde baan krijgen. De opleidingstrajecten bij beide bedrijven zijn tot nu toe succesvol verlopen. Van de geselecteerde kandidaten slaagde 84% er tot nu toe in het monteursdiploma te behalen of voor zover dat nog in het verschiet ligt, de benodigde tussenstappen in de opleidingstrajecten te nemen.
  - *Baan, A. et al. (2020). Evaluatie pilots voor statushouders bij Liander en Stedin: de werkzame elementen in de opleidingstrajecten. Berenschot. Utrecht.*
- De leerwerktrajecten hebben positieve uitkomsten voor de werkgever, zij krijgen er immers goed opgeleide en loyale medewerkers voor terug. De baten wegen voor iedere partij op tegen de lasten. De verhouding tussen baten en lasten is met name gunstig voor gemeenten en de statushouders zelf. Want zelfs als de statushouders niet bij Liander aan het werk blijven, zal (een deel van de) maatschappelijke baten blijven bestaan. Deze groep statushouders heeft immers een startkwalificatie behaald en werkervaring opgedaan.
  - *Baan, A. et al. (2020). Evaluatie pilots voor statushouders bij Liander en Stedin: de werkzame elementen in de opleidingstrajecten. Berenschot. Utrecht.*
  - *Van Rossum, A. et al. (2021). Maatschappelijke kosten- en batenanalyse: maatschappelijke kosten- en batenanalyse voor de pilot 'Leren en Werken' bij Liander. Berenschot. Utrecht.*
- In veel landen in Oost-Europa hadden trainingstrajecten positieve effecten op de arbeidsparticipatie van haar deelnemers. Van dit effect was geen sprake in Oost-Duitsland. Op basis van deze onderzoeken is aan te nemen dat het relevant is in welke sectoren de werkzoekenden worden opgeleid. Het is effectief om deze trainingen te richten op sectoren waarin er sprake is van arbeidsmarktkrapte in de toekomst.
  - *Lechner, M., Miquel, R., & Wunsch, C. (2007). The curse and blessing of training the unemployed in a changing economy: The case of East Germany after unification. German Economic Review, 8(4), 468-509.*
- De resultaten van scholingstrajecten voor werkzoekenden zijn heterogeen. Dat betekent dat sommige groepen meer baat hebben bij scholing. Onderzoek uit Duitsland laat bijvoorbeeld zien dat werkloze vrouwen meer baat hebben gehad van scholing dan werkloze mannen. Onderzoek in Wallonië laat eveneens een sterker effect zien voor vrouwen, maar ook voor praktijkgerichte scholing (tot wel 40%).
  - *Biewen, M., Fitzenberger, B., Osikominu, A., & Paul, M. (2007). Which program for whom? Evidence on the comparative effectiveness of public sponsored training programs in Germany.*
  - *Fonder, M., Lejeune, B., & Tarantchenko, E. (2019). Does training boost the job finding rate of the unemployed? Timing-of-events based evidence from Belgium. Université de Liège. Liège.*
- Praktijktraining heeft voordelen ten opzichte van 'schoolse' training afhankelijk van het type werkzoekende. Voor sommige werkzoekenden is een praktijktraining effectiever omdat reguliere scholing ze minder goed past. In het onderzoek van Stephan (2008) wordt er daarom voor verschillende groepen een vergelijking gemaakt voor het type training in plaats van een vergelijking tussen wel en geen training; dit laat dus ook zien dat de effecten van scholing ook enigszins afhangen van de methodologie die onderzoekers kiezen.
  - *Stephan, G. (2008). The effects of active labor market programs in Germany: An investigation using different definitions of non-treatment. Jahrbücher für Nationalökonomie und Statistik, 228(5-6), 586-611.*
- Formele scholing is effectiever dan de combinatie van werken en leren voor werkzoekenden. Echter denken de auteurs van dit onderzoek dat dit komt vanwege de zelfselectie van 'sterkere' werkzoekenden in deze vorm van scholing ten opzichte van werken en leren.
  - *Humlum, A., Munch, J. R., & Rasmussen, M. (2022). What Works for the Unemployed?.*

- Onderzoek in Italië laat zien dat het scholingsprogramma PIPOL positieve effecten heeft. Met name de on-the-job-training is positief. Echter zien zij ook een lock-in effect, wat betekent dat er eerst sprake is van een negatief effect (tijdens de opleiding). Een onderzoek uit Roemenië heeft vergelijkbare uitkomsten, met een positief effect van beroepsopleiding op arbeidsmarktparticipatie van om en nabij 15%.
  - *Pastore, F., & Pompili, M. (2020). Assessing the impact of off-the-job and on-the-job training on employment outcomes: A counterfactual evaluation of the PIPOL program. Evaluation Review, 44(2-3), 145-184.*
  - *Popescu, M. E., & Roman, M. (2018). Vocational training and employability: Evaluation evidence from Romania. Evaluation and program planning, 67, 38-46.*
- Het is moeilijk om de effecten van de combinatie van werken en leren te meten. Dat komt omdat deze vorm van scholing vaak onderdeel is van andere re-integratie instrumenten, zoals subsidised employment of een loonkostensubsidie. Met andere woorden, deze vorm van scholing staat vaak niet op zichzelf. Om die reden is het moeilijk om het effect van deze vorm van scholing te isoleren. Ook laten deze onderzoekers zien dat het lock-in effect van de combinatie van werken en leren niet zo groot is vergeleken met andere vormen van scholing; immers, aan deze vorm van scholing zit meestal een baan verbonden.
  - *Vooren, M., Haelermans, C., Groot, W., & Maassen van den Brink, H. (2019). The effectiveness of active labor market policies: a meta-analysis. Journal of Economic Surveys, 33(1), 125-149.*
  - *Heckman, J.J., LaLonde, R.J. and Smith, J.A. (1999) The economics and econometrics of active labor market programs. In O. Ashenfelter and D. Card (eds.), Handbook of Labor Economics, Vol. III, (pp. 1865-2097) chapter 31. Amsterdam: North-Holland.*
- Werken en leren heeft op twee manieren een positief effect voor werkzoekenden. Zij krijgen zowel een baan als dat zij werken aan hun employability.
  - *Heckman, J.J., LaLonde, R.J. and Smith, J.A. (1999) The economics and econometrics of active labor market programs. In O. Ashenfelter and D. Card (eds.), Handbook of Labor Economics, Vol. III, (pp. 1865-2097) chapter 31. Amsterdam: North-Holland.*
- Het positieve effect van leren en werken is wel afhankelijk van de vorm. Als er sprake is van een stage of een soortgelijk traject is er wel sprake van een lock-in effect. Wel is het effect van werkplekleren op de langere termijn positief voor de werkzoekende. Ander onderzoek in België laat eveneens zien dat werkplek leren voor alle werkzoekenden positief is, in tegenstelling tot deelname aan activiteiten gericht op oriëntatie.
  - *Bollens, J. Effectiviteit van VDAB-beroeps-opleiding voor werkzoekenden en de meerwaarde van werkplekleren. OVER. WERK, 116.*
  - *Kasztan Flechner, T., Wood, J., Neels, K., & Maes, J. (2022). Welk type training werkt voor wie? Effecten van trainingsprogramma's voor niet werkende werkzoekenden met en zonder migratieachtergrond. In Armoede en sociale uitsluiting: jaarboek 2022/Coene, J.[edit.]; et al. (pp. 271-302).*
- De impact van scholing binnen een bedrijf of bij een mbo-school verschilt afhankelijk van het type werkzoekende. Als iemand al over enige skills beschikt is firm-training effectiever vanwege het korte insluitingseffect. Daar staat tegenover dat voor meer kwetsbare doelgroepen een langduriger mbo-traject effectiever is. Onderzoek uit ontwikkelingslanden laat zien dat hierin de validatie van de opgedane kennis en vaardigheden (door middel van een diploma) hierin een belangrijke factor is.
  - *Alfonsi, L., Bandiera, O., Bassi, V., Burgess, R., Rasul, I., Sulaiman, M., & Vitali, A. (2020). Tackling youth unemployment: Evidence from a labor market experiment in Uganda. Econometrica, 88(6), 2369-2414.*
- In de optiekbranche is met succes gewerkt met een mbo-certificaat. Het idee is om werkzoekenden via een kort traject kennis te laten maken met de optiek-branche, zodat zij daarna kunnen doorstromen naar de volledige opleiding voor opticien, allround-verkoopmedewerker of verkoopmedewerker in de optiek. Werkgevers hebben 38 kandidaten een leerbaan aangeboden. Door het terugtrekken van kandidaten wegens persoonlijke redenen zijn er uiteindelijk er 32 positieve matches gemaakt. Relatief veel mensen hebben uitzicht op werk of hebben al een baan

aangeboden gekregen. De deelnemers zijn overwegend positief over de ontwikkeling en het aanbieden van het traject en het mbo-certificaat.

- SBB. (2022). *Evaluatie pilot mbo-certificaat optiek. SBB Marktsegment Specialistisch Vakmanschap. Zoetermeer.*

3. Onderzoeksverantwoording

3.1. Methodologie

Dit onderzoek bestond primair uit een uitgebreide literatuurstudie. Deze is op gestructureerde wijze uitgevoerd, aan de hand van drie thema's : 1) meerwaarde scholing voor werkzoekenden; 2) de combinatie van werken en leren en 3) meerwaarde werken en (praktijk)leren voor werkzoekenden. Het startpunt van het onderzoek was de uitgebreide meta-studie van Card, Kluge & Weber (2018) en enkele studies die in het startoverleg tussen opdrachtgever en opdrachtnemer zijn besproken. Vervolgens zijn aanpalende studies geanalyseerd. Een andere bron van studies waren de vier expertinterviews die in het kader van dit onderzoek zijn uitgevoerd. Er is gesproken met een hoogleraar, SBB, UWV en onderzoekers van SEO Economisch Onderzoek. De studies die in deze interviews zijn genoemd zijn ook opgenomen in het literatuuronderzoek.

3.2. Beperkingen van het onderzoek

Een van de doelen van dit onderzoek was het in kaart brengen van de effectiviteit van (praktijk)scholing voor werkzoekenden. Op basis van dit onderzoek is het lastig om daarover een conclusie te trekken. In het bijzonder voor praktijkscholing is er weinig effectiviteitsonderzoek. Daarnaast wordt praktijkscholing vaak niet als geïsoleerd traject aangeboden. Zo wordt er in verschillende onderzoeken naar de effectiviteit van re-integratietrajecten wel gekeken naar de effectiviteit van scholing in het algemeen, maar wordt er genoemd dat praktijkscholing onderdeel kan zijn van verschillende re-integratie instrumenten, zoals een *wage subsidy* of *subsidised employment*.

Daarnaast lijkt de effectiviteit van (praktijk)scholing sterker te zijn in ontwikkelingslanden of wanneer het traject wordt gericht op kwetsbare doelgroepen. De verklaring hiervoor is dat er bij deze doelgroepen in relatieve zin meer winst te behalen valt. Bovendien is het in Nederland lastiger de praktijkscholing als instrument te isoleren van andere instrumenten.

Een derde beperking is dat we weinig studies hebben gevonden die de baten en lasten van praktijkscholing in kaart brengen. Wel hebben we een MKBA van de BBL gevonden en opgenomen in het literatuuronderzoek, maar dat is een aanpalende en geformaliseerde vorm van praktijkscholing. Het is aannemelijk dat de conclusies van deze MKBA tot op zekere hoogte overeenkomen met de baten en lasten van andere vormen van praktijkscholing, maar dat is een conclusie die we op basis van dit onderzoek niet hard kunnen maken.